

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΑΣΤΡΑ.-.

Βασίλειος Τριτάκης
τ. Διευθυντής Ερευνών και νυν Επιστημονικός Συνεργάτης
του Κέντρου Ερευνών Αστρονομίας και Εφαρμοσμένων Μαθηματικών
της Ακαδημίας Αθηνών.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η αστρονομία έχει το εξαιρετικό προνόμιο να είναι η αρχαιότερη επιστήμη του κόσμου. Οι πρώτες αστρονομικές παρατηρήσεις έγιναν από τον παλαιότερο μέχρι στιγμής γνωστό πολιτισμό, εκείνο των Σουμερίων, από την κορυφή των περίφημων Ζιγκουράτ των πολυχρηστικών πυραμίδων τους, στην αρχαία πρωτεύουσα τους την Ούρ (4000 π.χ.).

Την παράδοση των Σουμερίων στην Αστρονομία συνέχισαν μεταγενέστεροι πολιτισμοί, Ακκάδιοι, Χαλδαίοι, Ασσύριοι, Βαβυλώνιοι, Αιγύπτιοι, Πέρσες, Κινέζοι, Ινδοί με τελικούς αποδέκτες τους Έλληνες.

Η επίδοση των αρχαίων λαών στην αστρονομία δεν είναι ανεξήγητη.

Εκτός από το καθαρά επιστημονικό ενδιαφέρον που παρουσίαζε, συγκέντρωνε πολλά κοινωνικά, θρησκευτικά και οικονομικά στοιχεία. Οι αστρονομικές παρατηρήσεις βοηθούσαν στον καθορισμό των εποχών σποράς και συγκομιδής των προϊόντων, στον προσδιορισμό των ηλιοστασιών, των ισημεριών, των τροπών των φάσεων της σελήνης για τον καθορισμό θρησκευτικών τελετών και εορτών. Τέλος οι αστρονομικές παρατηρήσεις χρησίμευαν στον καταρτισμό ωροσκοπίων, την άσκηση της μαντείας και την διατύπωση μελλοντολογικών σχεδιασμών από τα οποία είχαν μεγάλη ανάγκη οι άνθρωποι της εποχής για την κάλυψη των μεταφυσικών τους ανησυχιών.

Απόηχος της επιρροής που ασκούσε η μαντεία μέσω της αστρονομίας αποτελεί η επιβίωση μέχρι και σήμερα της ψευδο-επιστήμης της αστρολογίας την οποία με ιδιαίτερη επιτυχία ασκούν διάφοροι επιτήδευοι. Χαρακτηριστικό της εμμονής του ανθρώπου στην πρόγνωση του μέλλοντος του αποτελεί η επιρροή που ασκούν σε μεγάλη σχετικά μερίδα του κόσμου διεθνώς, η πάσης φύσεως μαντείες (χειρομαντεία, χαρτομαντεία, καφεμαντεία, ονειρομαντεία κλπ.) παράλληλα την αλματώδη πρόοδο των επιστημών και της γνώσης γενικότερα.

Πέρα όμως από τον αποκρυφιστικό της ρόλο η αστρονομία είχε τεράστια χρησιμότητα για τις αρχαίες κοινωνίες όπως προαναφέραμε, γιαυτό και γνώρισε την ανάπτυξη που είχε.

Το δέος που προκαλούσε η έλλειψη γνώσης ως προς την φύση και την δυναμική των ουρανίων σωμάτων έκανε τους πρώτους παρατηρητές τους να τα ταυτίσουν με θεότητες ή μυθικά ζώα και να τους δώσουν ανάλογα ονόματα. Τα ονόματα αυτά άλλαζαν ανάλογα με την επικρατούσα θρησκεία της εποχής μέχρι την «ελληνοποίηση» της αστρονομίας η οποία ξεκίνησε με τους Ίωνες φιλοσόφους του 7^{ου} αιώνα π.χ. (Θαλής, Αναξίμανδρος, Αναξίμενης) συνεχίστηκε με τον Εύδοξο τον Κνίδιο (408-355 π.χ.) και ολοκληρώθηκε με τον Ίππαρχο (2^{ος} π.χ. αιώνας) ο οποίος και θεωρείται ο πατέρας της Αστρονομίας. Ο Ίππαρχος συνέταξε τον πρώτο κατάλογο αστερισμών αποτελούμενο από 1022 άστρα ο οποίος δυστυχώς δεν διασώθηκε. Για καλή τύχη όμως διασώθηκε ανάλογος κατάλογος του μεγάλου Αλεξανδρινού αστρονόμου Κλαύδιου Πτολεμαίου (2^{ος} αιώνας μ.χ.) Ο Πτολεμαίος, στο μνημειώδες έργο του «Μεγάλη Μαθηματική Σύνταξη» ποιο γνωστό με το Αραβικό του όνομα Al Magest (Η Μεγίστη) , αναφέρει τους σαράντα οκτώ ορατούς-γνωστούς αστερισμούς εκ των οποίων οι εικοσιένα ανήκουν στο βόρειο ημισφαίριο, οι δεκαπέντε στο νότιο και οι δώδεκα στο ζωδιακό κύκλο (ζώδια). Τα ονόματα των αστερισμών αυτών και τα ποιο λαμπρά άστρα που τους αποτελούσαν ακολούθησαν την αρχαία παράδοση και έλαβαν ονόματα θεών, μυθικών ηρώων και ζώων τα οποία κατά καλή τύχη διατηρήθηκαν μέχρι σήμερα. Σημαντικό ρόλο στο γεγονός αυτό έπαιξε ο ποιητής Αρατος ο Σολεύς (305-240 π.χ.) με το περίφημο ποίημα του τα «φαινόμενα». Το ποίημα αυτό γράφτηκε κατά παραγγελία του Βασιλιά της Μακεδονίας Αντίγονου Γονατά και αποτελεί έμμετρη απόδοση δύο βιβλίων του μεγάλου αστρονόμου Εύδοξου του Κνίδιου , τα «Φαινόμενα» και το «Ένοπτρον» .

Η ποίηση του Άρατου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην Ελληνοποίηση της ονοματολογίας των αστερισμών και των άστρων διότι αυτός πρώτος τα συνέδεσε με θεούς και ήρωες της Ελληνικής Μυθολογίας.

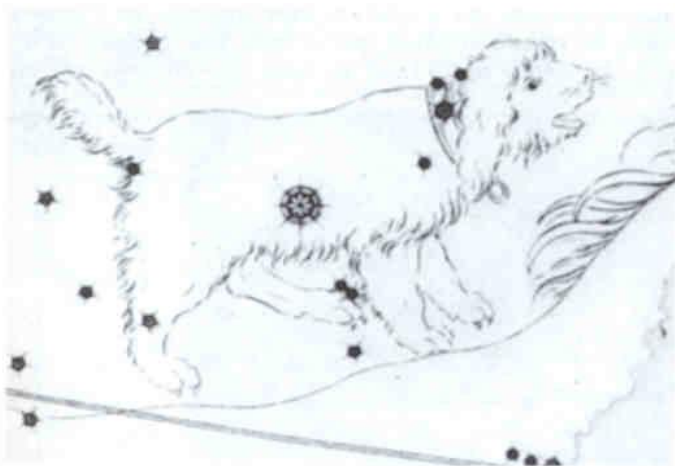
Η φαντασία των αρχαίων ελλήνων ταύτισε το σχήμα των αστερισμών με διάφορα γεγονότα από την μυθολογία , ήρωες ή ζώα. Στην πραγματικότητα όμως τα σχήματα των αστερισμών ελάχιστα ή τίποτα δεν θυμίζουν από το γεγονός ή το πρόσωπο που απεικονίζουν.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι αστερισμοί του Περσέα και του μικρού κύωνα , που φαίνονται στην εικόνα 1, και οι οποίοι, είναι προφανές ότι σε τίποτα δεν ταυτίζονται με τον μυθικό ήρωα ή τον κύωνα του σχήματος.

Η ελληνικότητα της ονοματολογίας των ουρανίων σωμάτων διέτρεξε σοβαρότατο κίνδυνο να χαθεί στις αρχές του 17^{ου} αιώνα όταν κάτω από την πίεση της Καθολικής εκκλησίας επιχειρήθηκε ο «εκχριστιανισμός» των ονομάτων των ουρανίων σωμάτων.

Συγκεκριμένα ο Ιούλιος Σίλλερ δημοσίευσε κατάλογο των ουρανίων σωμάτων με τον τίτλο «Χριστιανικός Αστερόεις Ουρανός» όπου όλοι οι αστερισμοί είχαν πάρει χριστιανικά ονόματα. Έτσι ο αστερισμός της μεγάλης άρκτου είχε γίνει «το πλοιάριο του αγίου Πέτρου», η Αργώ είχε γίνει «κιβωτός του Νώε», οι αστερισμοί του Ταύρου και του Κριού είχαν γίνει «Αγιος Ανδρέας» και «Αγιος Πέτρος» αντίστοιχα. Ανάλογα ονόματα είχαν λάβει και οι υπόλοιποι αστερισμοί όπως, «τρεις μάγοι», «ράβδος του Ααρών», κλπ.

Ευτυχώς, η ονοματολογία αυτή ουδέποτε έγινε αποδεκτή τόσο από την επιστημονική κοινότητα όσο και από την κοινωνία με αποτέλεσμα όχι μόνο να διασωθεί αλλά και να επεκταθεί η αρχαία ελληνική ονοματολογία στα ουράνια σώματα μέσω των ανακαλύψεων που έγιναν τους επόμενους αιώνες.

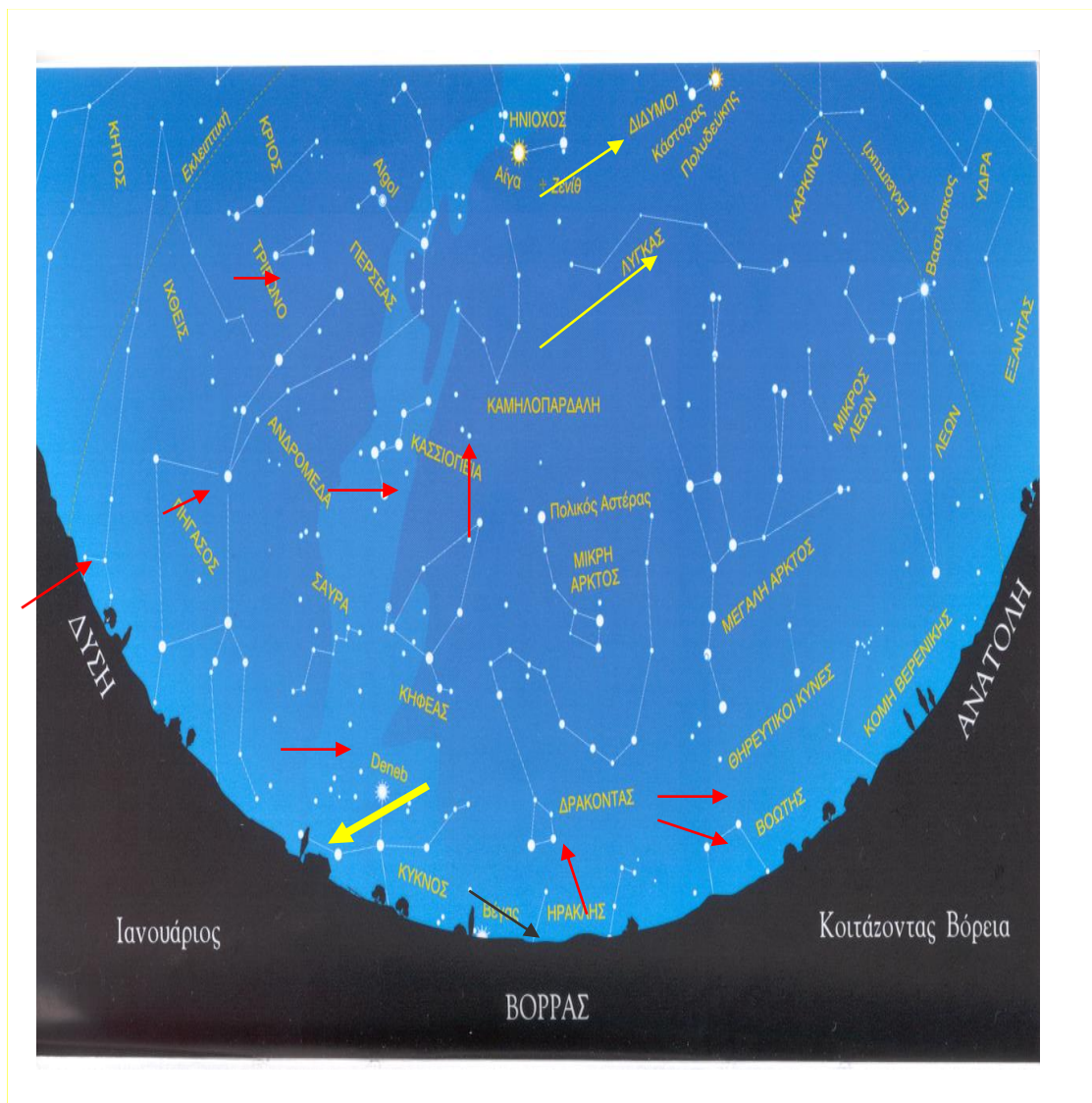

Εικόνα 1.- Οι αστερισμοί του μικρού κύωνα αριστερά και του Περσέα δεξιά σε σχέση με την φανταστική εικόνα που οι αρχαίοι ονοματοδότες είχαν κατά νούν. Είναι προφανές ότι ελάχιστη ταύτιση υπάρχει μεταξύ των άστρων και αυτών που υποτίθεται ότι απεικονίζουν.

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΑΣΤΕΡΙΣΜΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΟΥ.-

Στους αστερισμούς του βόρειου ημισφαιρίου που είναι και οι παλαιότεροι που παρατηρήθηκαν, λόγω της θέσης της Ελλάδος και της Αιγύπτου στο βόρειο ημισφαίριο, επικράτησε η τάση να απεικονίζονται ολόκληρα γεγονότα ή συνθέσεις και όχι μεμονωμένα πρόσωπα.

Στην εικόνα 2 παρουσιάζεται ο νυκτερινός ουρανός του Ιανουαρίου, όπως φαίνεται όταν κοιτάζουμε προς τον Βορρά, με σημειωμένα τα ονόματα των κυριότερων αστερισμών,.

Εικόνα 2.- Ο νυκτερινός ουρανός του Ιανουαρίου κοιτάζοντας προς βορρά.

Αμέσως γίνεται αντιληπτό ότι εδώ έχει απεικονιστεί, εν ήδη σκηνογραφίας, ο μύθος του Περσέα και της Ανδρομέδας. Με κόκκινα βέλη έχουν σημειωθεί ονόματα που συνδέονται με τον συγκεκριμένο μύθο. Ο βασιλιάς της Αιθιοπίας **Κηφέας**, η φιλάρεσκη γυναίκα του **Κασσιόπη** που προκάλεσε την μήνιν της θεάς Ήρας, η κόρη τους **Ανδρομέδα**, ο σωτήρας της **Περσέας**, το μυθικό φτερωτό άλογο **Πήγασος** με το οποίο διέφυγαν, το **κήτος** που προκαλούσε καταστροφές στην επικράτεια του Κηφέα και ο αστερισμός της **καμηλοπάρδαλης**, σε μεταγενέστερη ονοματοδοσία του 17^{ου} αιώνα, για να θυμίζει την Αφρικανική Ήπειρο στην οποία εκτυλίσσεται ο μύθος.

Ανάλογη σκηνογραφία ξεκινάει από το κάτω μέρος της εικόνας όπου βρίσκεται ο αστερισμός του **Ηρακλέους** (μαύρο βέλος) ενώ το μεγαλύτερο τμήμα του ανατολικού ουρανού καλύπτεται από αστερισμούς τα ονόματα των οποίων παραπέμπουν σε άθλους του Ηρακλή όπως **Λέων και μικρός λέων**, **Ύδρα** και αμέσως δίπλα ο **καρκίνος** ο οποίος ποδοπατήθηκε από τον Ηρακλή επειδή, κατ' εντολή της θεάς Ήρας που δεν πολυσυμπαθούσε τον Ηρακλή, τον παρενοχλούσε κατά την διάρκεια του αγώνα του εναντίον της Λερναίας Ύδρας.

Δεξιότερα από τον αστερισμό του Ηρακλέους βρίσκεται εκείνος του **Βοώτη** δηλαδή του βοσκού που φυλάει τα βόδια, τα οποία συμβολίζονται από τα επτά λαμπρά άστρα της μεγάλης άρκτου και τα οποία ενδεχομένως παραπέμπουν σε έναν ακόμη άθλο του Ηρακλέους, τα βόδια του Γηρυόνη. Ο γειτονικός αστερισμός των **θηρευτικών κυνών** αποτελεί συμπλήρωμα του Βοώτη ο οποίος για την άσκηση του επαγγέλματος του έχει ανάγκη τα κυνηγητικά σκυλιά. Δεξιότερα του Βοώτη και των θηρευτικών κυνών βρίσκεται ο αστερισμός «**κόμη της Βερενίκης**» για να θυμίζει την γνωστή ιστορία της Βερενίκης συζύγου του Πτολεμαίου του Γ' του επιλεγόμενου Ευεργέτη η οποία αφιέρωσε την πλούσια κόμη της στην Αφροδίτη επειδή ο σύζυγος της επέστρεψε σάος μετά από μακρά εκστρατεία.

Ανάλογες ιστορίες «διαβάζει» κανείς στον νυκτερινό ουρανό του Ιανουαρίου αν κοιτάξει προς τον Νότο. (εικόνα 3).

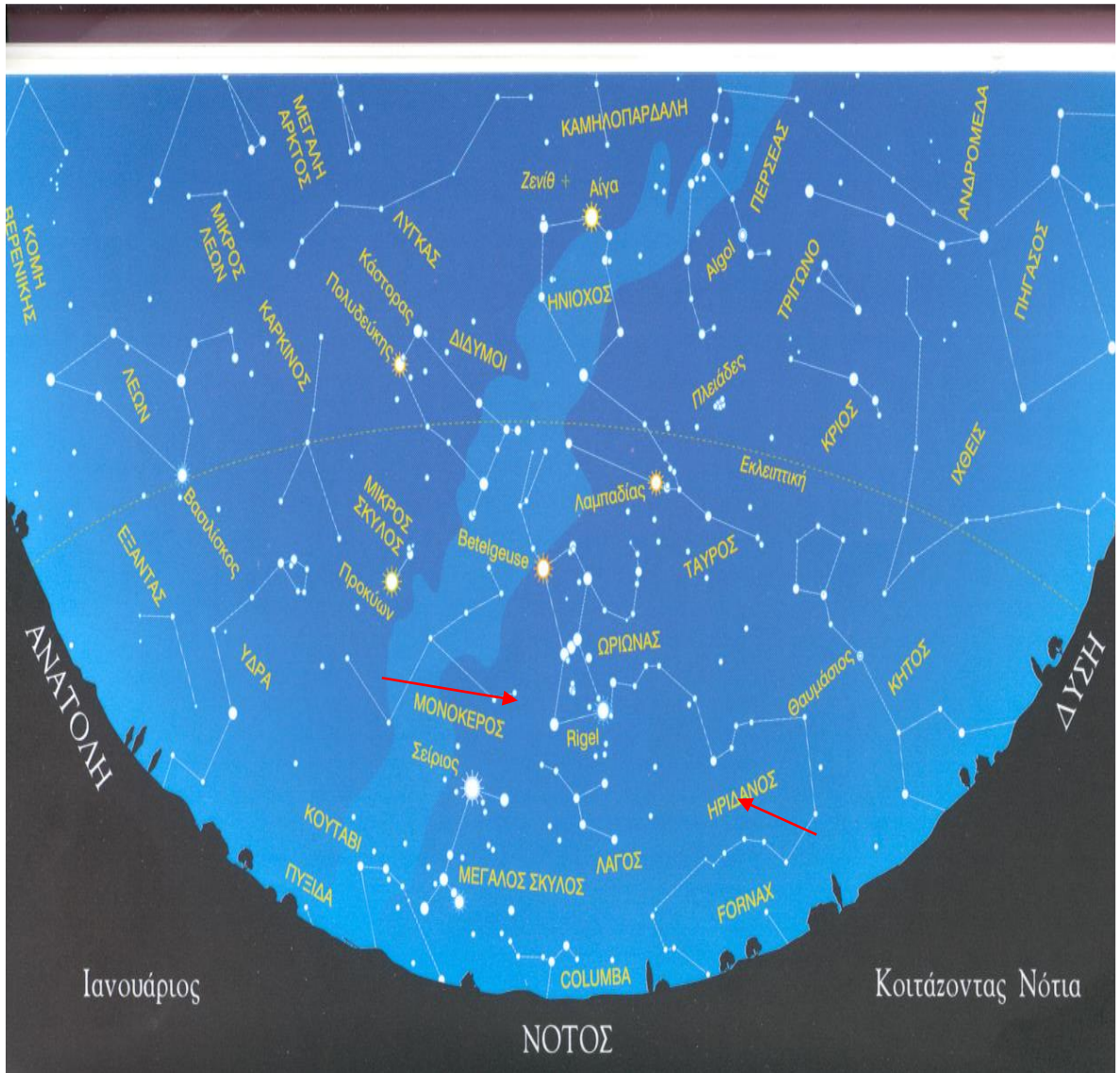
Στο κέντρο του νότιου νυκτερινού ουρανού δεσπόζει ο μεγαλοπρεπής αστερισμός του **Ωρίωνα** ο οποίος παρουσιάζει μεγάλο αστρονομικό αλλά και μυθολογικό ενδιαφέρον.

Το αστρονομικό ενδιαφέρον βρίσκεται στο ότι περιλαμβάνει πολλά λαμπρά και χαρακτηριστικά άστρα όπως είναι ο **Μπέτελγκεζ** (Betelgeuse), ο **Ρίγκελ** (Rigel), ο **Μπελατρίξ** (Betatriz), ενώ πολύ κοντά του βρίσκονται δύο από τα

ποιο γνωστά και εντυπωσιακά άστρα του ουρανού, ο **Σείριος**, το λαμπρότερο άστρο του ουρανού, που βρίσκεται στον αστερισμό του μεγάλου κύωνα και ο **Λαμπαδίας**, γνωστότερος με το αραβικό του όνομα, **Αλτεμπαράν** (Altebaran), στον αστερισμό του Ταύρου.

Από μυθολογική άποψη ο αστερισμός του Ωρίωνα αποθανατίζει τον ομώνυμο μυθικό κυνηγό που κατά μία εκδοχή πέθανε από δάγκωμα σκορπιού που έστειλε ο Απόλλων ή η Άρτεμις για να τιμωρηθεί για την αλαζονεία που είχε επιδείξει καυχώμενος ότι ήταν καλύτερος κυνηγός ακόμη και από τους θεούς. Ο Ωρίων , σύμφωνα με τον μύθο πριν πεθάνει πρόλαβε να σκοτώσει με το ρόπαλο του τον σκορπιό που τον δάγκωσε, γιαυτό και απεικονίζεται πάντα με υψωμένο ρόπαλο εν ήδη θριάμβου αλλά και τελευταίου αποχαιρετισμού προς την κατεύθυνση του αστερισμού του Ταύρου μέσα στα άστρα του οποίου βρίσκεται και το άστρο της αγαπημένης του νύμφης Μερόπης. Ο Δίας αποθανάτισε τους δύο αντιπάλους, Ωρίωνα και Σκορπιό, μετατρέποντας τους σε αστερισμούς , τους τοποθέτησε όμως σε αντιδιαμετρικά σημεία επάνω στον ουρανό ώστε να μην μπορούν να βλάψουν ο ένας τον άλλον αλλά και να μην μπορούν να συναντηθούν διότι, όταν ανατέλλει ο ένας δύει ο άλλος.

Κατακόρυφα επάνω από τον αστερισμό του Ωρίωνα βρίσκεται ο αστερισμός του **Ηνιόχου** ο οποίος απεικονίζει τον Φαέθωντα γιό του Φοίβου που προσπάθησε να οδηγήσει το άρμα του ήλιου χωρίς την άδεια του πατέρα του, με τα γνωστά αποτελέσματα, δηλαδή την κατακρήμνιση του από τον Δία στη γή και τον θάνατο του στις όχθες του ποταμού Ηριδανού. Κατά μία άλλη εκδοχή ο αστερισμός του ηνιόχου ταυτίζεται με τον μυθικό ήρωα Βελλερεφόντη που κατόρθωσε να δαμάσει με τη βοήθεια της Αθηνάς τον φτερωτό Πήγασο.

Εικόνα 3.- Ο νυχτερινός ουρανός του Ιανουαρίου κοιτάζοντας προς νότο.

Κάτω από τον αστερισμό του Ωρίωνα βρίσκεται ο αστερισμός του **Ηριδανού** ποταμού στις όχθες του οποίου πέθανε ή στα νερά του οποίου πνίγηκε ο Φαέθων πέφτοντας από τον ουρανό.

Από το μυθολογικό υπόβαθρο των αστερισμών που αναφέραμε, Ωρίων-Ηνίοχος-Ηριδανός είναι προφανές ότι η ονοματολογία των αστερισμών δεν είχε μόνο αφηγηματικό αλλά και διδακτικό και παιδευτικό σκοπό.

Γνωρίζουμε ότι για τους αρχαίους έλληνες η μεγαλύτερη αμαρτία που μπορούσε να διαπράξει κανείς, γιατί και ετιμωρείτο παραδειγματικά από την Θεία Δικαιοσύνη, ήταν η αλαζονεία και η ασέβεια-ανυπακοή προς τους θεούς.

Αντίθετα η θεοσέβεια και η σεμνότητα θεωρούντο από τις λαμπρότερες αρετές και ανταμείβονταν ανάλογα. Οι περιπτώσεις Κηφέα-Κασσιόπης και Ωρίωνα, Φαέθωνα, Βελλερεφόντη είναι κραυγαλέες περιπτώσεις αλαζονείας και ασέβειας – απείθειας προς τους θεούς γιαυτό και επέσυραν αυστηρή τιμωρία. Οι Κηφέας – Κασσιόπη με την καταστροφή της χώρας τους από τον δράκοντα και την υποχρεωτική θυσία της αθώας κόρης τους Ανδρομέδας. Ο Ωρίων με τον θάνατο του από τον Σκορπιό και την απώλεια της αγαπημένης του νύμφης Μερόπης, ο Φαέθων με κατακρήμνιση από τον ουρανό στην γή και την έκπτωση του από την θέση του περήφανου αρματηλάτη στο άρμα του ήλιου σε κοινό κατακρημνισμένο θνητό, ο Βελλερεφόντης με αέναο περιπλάνηση σε άγνωστα πεδία, αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις θείας τιμωρίας. Επομένως, είναι προφανές ότι η παρουσία όλων αυτών ως αστερισμών στον ουρανό δεν είχε την έννοια της τιμητικής προβολής τους. Τοποθετήθηκαν εκεί από τους θεούς ως αντικείμενα παραδειγματισμού και συνεχούς υπενθύμισης ότι οι Θεοί μπορεί να συναναστρέφονται με τους κοινούς θνητούς αλλά μέσα σε αυστηρά προκαθορισμένα πλαίσια η υπέρβαση των οποίων επισύρει αυστηρή τιμωρία. Με άλλα λόγια οι παραπάνω αστερισμοί είχαν σκοπό να υπενθυμίζουν στους θνητούς ότι η σχέση Θεών- ανθρώπων είχε και τα όρια της. Αντίθετα η παρουσία της Βερενίκης στον ουρανό εκφράζει την ευαρέσκεια των Θεών για την θεοσέβεια και την σεμνότητα της νεαρής Βασίλισσας. Ανάλογο δοξαστικό χαρακτήρα έχουν και οι αστερισμοί που συνδέονται με τους άθλους του ημίθεου Ηρακλή.

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΑΣΤΕΡΙΣΜΩΝ ΝΟΤΙΟΥ ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΟΥ

Μέχρι τον 15^ο αιώνα, ο γνωστός κόσμος περιοριζόταν στην Ευρώπη, την βόρεια Αφρική και τμήμα της Ασίας. Όλες αυτές οι περιοχές βρίσκονταν στο βόρειο ημισφαίριο οπότε ανάλογη ήταν και η οπτική εμπειρία του νυκτερινού ουρανού που υπήρχε.

Ο 15^{ος} αιώνας χαρακτηρίζεται από ανακαλύψεις νέων χωρών, όπως η Αμερικανική Ήπειρος, η Ινδία, η Άπω Ανατολή, τα παράλια της Αφρικής μέχρι το ακρωτήριο της καλής ελπίδας, αλλά κυρίως από ανακαλύψεις νέων θαλασσών όπως ο Ειρηνικός Ωκεανός και ο νότιος ατλαντικός μέχρι το ακρωτήριο Χόρν. Οι μεγάλοι θαλασσοπόροι αυτών των καινούργιων διαδρομών, όπως ο Βάσκο ντε Γκάμα και ο Μαγγελάνος είδαν έκπληκτοι να ανατέλλουν αστερισμοί και άστρα που δεν είχαν ξαναδεί διότι απλούστατα ήταν ορατά μόνο στο νότιο ημισφαίριο της γης. Επιστημάνθηκαν δεκαεννέα τέτοιοι αστερισμοί στους οποίους δόθηκαν ονόματα προς τιμήν εφευρέσεων, που είχαν αρχίσει να γίνονται κατά την περίοδο της αναγέννησης ή νέων ζώων και πτηνών που είχαν γίνει γνωστά κατά την διάρκεια των εξερευνήσεων των νέων χωρών. Έτσι στους αστερισμούς του νοτίου ημισφαιρίου επικρατούν ονόματα όπως διαβήτης, τηλεσκόπιο, γλυφείο, ωρολόγιο, αντλία, μικροσκόπιο, εξάντας, τουκάνα, ταώς, χαμαιλέον κλπ. ονόματα δηλαδή που δεν έχουν τίποτα από το άρωμα της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας που πρέπει όμως να τους αναγνωρίσουμε ότι αποπνέουν την φρεσκάδα της νέας τεχνολογικής εποχής που ανατέλλει.

Η δόξα όμως της αρχαίας Ελλάδας δεν τελειώνει με τους αστερισμούς. Σε ολόκληρο σχεδόν το ηλιακό μας σύστημα η λάμψη της αρχαίας Ελλάδος είναι διάχυτη.

Όλοι οι πλανήτες του φέρουν ονόματα Ελλήνων θεών όπως Έρμης, Αφροδίτη, Γη, Άρης, Δίας, Κρόνος, Ουρανός, Ποσειδών και Πλούτων. Οι δορυφόροι, δηλαδή τα φεγγάρια των πλανητών φέρουν επίσης ελληνικά ονόματα και μάλιστα ονόματα συγγενικά με το όνομα του πλανήτη στον οποίο ανήκουν.

Ο Έρμης και η Αφροδίτη δεν έχουν δορυφόρους.

Η γή έχει έναν δορυφόρο την σελήνη.

Ο Άρης έχει δύο τον Φόβο και το Δείμο

Ο Δίας έχει περισσότερους από εξήντα και συνεχώς ανακαλύπτονται νέοι. Τα

ονόματα τους τα έχουν πάρει από τις πολυπληθείς ερωμένες και ευνοούμενους του Δία όπως Καλλιστώ, Ιώ, Ευρώπη, Λήδα, Γανυμήδης, κλπ.

Ο Κρόνος έχει επίσης περισσότερα από εξήντα φεγγάρια που έχουν πάρει ονόματα από την θεογονία όπως Τιτάνας, Ρέα, Ιαπετός, Διώνη, Τηθύς, Εγκέλαδος, Μίμας, Άτλας, Ιανός, Πανδώρα, κλπ.

Ο Ποσειδώνας έχει δεκατρείς δορυφόρους που έχουν πάρει ονόματα θεοτήτων της θάλασσας, όπως Τρίτων, Πρωτέας, Νηρηίδα, Ναϊάδα, Θάλασσα.

Ο πλανήτης-νάνος Πλούτων έχει τρεις δορυφόρους με ονόματα από τον κάτω κόσμο όπως Χάρων, Ύδρα, Νύχτα.

Αφήσαμε τελευταίο τον πλανήτη Ουρανό διότι είναι ο μόνος που οι δορυφόροι του, είκοσι επτά τον αριθμό δεν φέρουν ελληνικά ονόματα. Ο πλανήτης αυτός ανακαλύφτηκε από τον Άγγλο William Herschel ο οποίος έδωσε στους δορυφόρους ονόματα ηρώων από τα έργα του Σαίξπηρ όπως Τιτάνια, Ομπερον, Ουμβριήλ, Άριελ, Μιράντα, Οφήλια, Πάκ, Ροζαλίνα, Πόρσια, Ιουλιέτα.

Κλείνοντας το κεφάλαιο των ελληνικών ονομάτων θα πρέπει να κάνω μία σύντομη αναφορά στην σύγχρονη Ελλάδα όπως αποθανατίζεται αυτή στον ουρανό.

Τα ονόματα του ακαδημαϊκού κ. Σταμάτη Κριμιζή, του πανεπιστημιακού κ. Κλεομένη Τσιγκάνη και του μουσικού Βαγγέλη Παπαθανασίου έχουν δοθεί σε αστεροειδείς ενώ δύο από τους κρατήρες της σελήνης φέρουν τα ονόματα δύο ελλήνων αστρονόμων της μεταπολεμικής εποχής που είχαν εργαστεί με μεγάλη επιτυχία στην χαρτογράφηση της σελήνης κατά την προ-δορυφορική εποχή, του Αδαμόπουλου και του Φωκά.

Η ΣΠΑΡΤΗ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ.-

Η πλούσια Λακωνική παράδοση δεν θα μπορούσε να λείπει από το ουράνιο στερέωμα. Μία χαρακτηριστική σκηνογραφία λακωνικού ενδιαφέροντος είναι εκείνη την γειτονικών αστερισμών των **Διδύμων** και του **Λύγκα** που σημειώνονται στην εικόνα 2 με κίτρινα βέλη. Ο αστερισμός των Διδύμων είναι ο τρίτος αστερισμός του ζωδιακού κύκλου και αποτελείται από 25 άστρα. Τα δύο λαμπρότερα άστρα του είναι ο **Κάστωρ** και ο **Πολυδεύκης** οι γνωστοί Διόσκουροι, παιδιά της Λήδας και του Δία (Διός Κούροι) και αδέρφια της ωραίας Ελένης. Κοντά στους διδύμους βρίσκεται ο αμυδρός αστερισμός του **Λύγκα** ο οποίος πήρε αυτό το όνομα διότι για να μπορέσει να τον διακρίνει κανείς με γυμνό μάτι θα πρέπει να έχει οξύτατη όραση όπως εκείνη του γνωστού ζώου **Λύγκα**(Lynx).

Η λαϊκή φαντασία όμως βρήκε τρόπο να συνδέσει τον αστερισμό αυτό με τον Λυγκέα εξάδελφο των Διοσκούρων υιό του Αφαρέα, αδελφού του Τυνδάρεω, ο οποίος Λυγκέας είχε επίσης οξύτατη όραση σε σημείο που να βλέπει μέσα από βράχους ή τοίχους.

Σύμφωνα με τον μύθο, τα εξάδελφια Τυνδαρίδες και Αφαρείδες συγκρούστηκαν με αποτέλεσμα οι Αφαρείδες Ιδας και Λυγκέας να σκοτωθούν αλλά και ο ένας των Διοσκούρων, ο Κάστωρ που ήταν θνητός. Τότε ο έτερος των Διοσκούρων ο αθάνατος Πολυδεύκης ζήτησε από τον Δία να πεθάνει και αυτός για να μην αποχωριστεί από τον αδελφό του που υπεραγαπούσε. Ο Δίας για να εξισορροπήσει τα πράγματα όρισε οι Διόσκουροι να ζουν μία ημέρα ο ένας και μία ο άλλος. Συγκινημένος όμως από την αυτοθυσία του Πολυδεύκη αποθανάτισε το επεισόδιο αυτό στον ουρανό δημιουργώντας τον αστερισμό των Διδύμων ως σύμβολο αδελφικής αγάπης και φιλίας.

Στο κάτω μέρος της εικόνας 2 με κίτρινο βέλος σημειώνεται ένας ακόμη αστερισμός Σπαρτιατικού ενδιαφέροντος. Πρόκειται για τον αστερισμό του **Κύκνου**. Ο αστερισμός αυτός, ένας από τους σημαντικότερους του ουρανού αποτελείται από 143 άστρα μεταξύ των οποίων ένα από τα λαμπρότερα του ουρανού τον **Ντενέμπ**. Μυθολογικά ο αστερισμός αυτός παραπέμπει στην ιστορία του Δία και της βασίλισσας της Σπάρτης Λήδας γυναίκας του βασιλιά Τυνδάρεω, όπου ο Δίας για να την πλησιάσει και να την κατακτήσει μεταμορφώθηκε σε κύκνο. Από την ένωση της Λήδας με τον Δία-κύκνο γεννήθηκαν οι Διόσκουροι ή κατά μία άλλη εκδοχή η ωραία Ελένη και ο αθάνατος Πολυδεύκης ενώ ο θνητός Κάστωρ ήταν παιδί του Τυνδάρεω. Ο

Δίας για να τιμήσει τον Κύκνο με την μορφή του οποίου κατέκτησε την Λήδα τον έκανε έναν πανέμορφο αστερισμό.

Υπάρχουν όμως και άλλα ονόματα κρυμμένα μέσα στον ουρανό που ιστορούν την Σπάρτη.

Μέσα στον ευρύτερο χώρο του αστερισμού του Ταύρου υπάρχουν δύο σμήνη αστερών , οι υάδες και οι πλειάδες. Το σμήνος των πλειάδων περιλαμβάνει περισσότερα από 2.500 άστρα και είναι πασίγνωστο με το λαϊκό του όνομα, **πούλια**. Μόνον επτά από τα 2.500 **άστρα** του είναι ορατά με γυμνό οφθαλμό και ένα από αυτά είναι η **Ταϋγέτη**, η μικρότερη από τις κόρες του Άτλαντα και της Πλειώνης (εξ ου και Πλειάδες) , μητέρα του **Λακεδαίμονα** και ονοματοδότρια του ομώνυμου βουνού.

Τέλος, ένα ίσως λιγότερο γνωστό όνομα απεικονίζεται στον αστερισμό της τροπίδας που είναι τμήμα του αστερισμού της Αργώς.

Ο αστερισμός αυτός ανήκει στο νότιο ημισφαίριο και είναι αμφιφανής, γιατί και είναι δύσκολα ορατός από την Ελλάδα.

Το λαμπρότερο άστρο της τροπίδας και δεύτερο σε λαμπρότητα μετά τον Σείριο σε όλο τον ουρανό, είναι ο **Κάνωπος**, ναύαρχος του Σπαρτιατικού στόλου κατά την εκστρατεία της Τροίας. Μετά την άλωση της Τροίας το καράβι του έφτασε στην Αίγυπτο όπου έγινε δεκτός με μεγάλες τιμές δυστυχώς όμως πέθανε σύντομα από δάγκωμα δηλητηριώδους φιδιού. Προς τιμήν του ιδρύθηκε πόλη με το όνομα του κοντά στο σημερινό Αβουκίρ ενώ παράλληλα δόθηκε το όνομα του στο λαμπρότερο άστρο του αστερισμού της τροπίδας, όπως ακριβώς άξιζε σε ένα φημισμένο ναύαρχο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Αστρονομία έχει την τιμή να εκπροσωπεί με μεγαλειώδη τρόπο τον Ελληνικό πολιτισμό στην διεθνή επιστημονική ορολογία με πλήθος ονομάτων και όρων που παραπέμπουν άμεσα στην ελληνική ιστορία και μυθολογία.

Ανάλογη υπηρεσία προσφέρει βεβαίως και η επιστήμη της Ιατρικής , η δημοφιλία όμως της αστρονομίας και η ευθεία διασύνδεση της με το ευρύ κοινό είτε ως εκλαϊκευμένη γνώση είτε ως αστρολογική εφαρμογή την καθιστά ασυναγώνιστο πρεσβευτή της Ελλάδας. Παράλληλα αναδεικνύει μία μάλλον παραγνωρισμένη πλευρά της Ελληνικής φιλοσοφίας , εκείνης των θετικών επιστημών και ιδιαίτερα της ελληνιστικής περιόδου, που έζησε και ανδρώθηκε κάτω από την καταπιεστική σκιά του Αριστοτέλη .

Η περίπτωση της Αστρονομίας αποδεικνύει περίτρανα πόσο σημαντική είναι η εξαγωγή πολιτισμού για την διεθνή προβολή μιάς χώρας. Σήμερα που η τεχνολογία και το ασύλληπτο κόστος των διαστημικών αλλά και των επίγειων πειραμάτων έχει περιθωριοποιήσει τις μικρές χώρες και τους έχει στερήσει την δυνατότητα πρωτοπορίας στις θετικές επιστήμες , η ανάπτυξη των θεωρητικών επιστημών και των καλών τεχνών είναι ο μόνος χώρος που μία μικρή και με μέτρια οικονομικά χώρα μπορεί να διακριθεί. Η Ελλάδα με την τεράστια πολιτιστική παρακαταθήκη που διαθέτει μπορεί θαυμάσια και με μικρό κόστος να προβληθεί και να πρωτοπορήσει παγκοσμίως σε χώρους όπως η αρχαιολογία, η φιλοσοφία, η μελέτη και ανάδειξη των κειμένων αρχαίων ελλήνων συγγραφέων, το θέατρο και κάθε άλλη εκδήλωση που περιέχεται μέσα στην έννοια πολιτισμός.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ.-

«Night Sky». Storm Dunlop and Wil Tirion, Harper Collins Publishers, 1999.

«Τα Άστρα και οι Μύθοι τους». Σ. Θεοδοσίου και Μ. Δανέζης, εκδόσεις Δίαυλος, 1991.

«Οι Θετικές Επιστήμες στην Αρχαιότητα». Ο. Neugebauer, Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης 1986.

«Η Μυθολογία , η ονοματολογία και τα αξιοπαρατήρητα των αστερισμών». Σταύρου Πλακίδη Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων βιβλίων,1992.

«Early Greek Astronomy to Aristotle». D. R. Dicks, Cornell University press, 1970